ШЕРЛОК ГОЛМЕС

Стався скандал в місточку. Двадцять кроків від постерунку повітової поліції розбив хтось склеп і украв на два мільйони найкращого тютюну і на триста тисяч стемплів. Тютюн і стемплі були власністю Мехля Коркеса, жида; з тої причини ще не було би скандалу, бо в місточку верховодила антисемітська партія, котра жидів не жалувала. Але злодій був такий безличний, що під самим носом поліції розбив склеп, і отеє був скандал. Порядний злодій повинен мати настільки сорому і патріотизму, щоб не стягати на поліцію закиду недбальства, і повинен красти десь дальше. Але люди на війні взагалі попсувалися, і делікатних злодіїв уже не найдеш...

Коли Коркес відчиняв свій склеп, не завважив нічого. Двері були зачинені, як звичайно. Тільки, коли увійшов до склепу, побачив, що одна половина деревляної віконниці висіла на завісах, а друга лежала на землі. Самі вікна були примкнені, лише одна шибка була вибита і нею навіяло до склепу трохи снігу. Коркес тільки скрикнув зі страху: "Вей мір!" — зрозумів відразу своє горе. По хвилині вже знав, що йому пропало, і, як обпарений, біг на поліцію. Всього двадцять кроків, не більше. Проте він засапався і ледви був годен сказати вартовому, що сталося.

Вартовий задумався:

— Не знаю, чи будити пана комісара, чи ні?

— Збудіть, збудіть, прошу вас. Може, віднайде. Се ж не голка — яких двісті картонів найкращого тютюну, се добрий мішок. Не сховає в кишеню...

— Дивно, що я не чув,— бідкався вартовий.— Від третьої години не сплю, виходив кілька разів надвір, а тут так близько крадіж! Не знаю, чи будити, чи ні? Буде злий.

Жид трохи не заплакав.

— Йой! Що мені робити? Я сам піду і збуджу пана комісара!

— Не можна! Заждіть, я піду послухаю, може, вже не спить.

Вартовий підійшов тихенько до дверей комісара і почав підслухувати. У кімнаті тріснув хтось кілька разів бензиновим пальником — певно, хотів закурити папіроску. Вартовий застукав у двері і увійшов. Комісар лежав у ліжку і курив.

— Пане комісар, сеї ночі обікрали трафіку Коркеса.

— Обікрали? — здивувався начальник.— Се тут, коло нас? А чому ж Коркес не пильнує свого склепу?

Вартовий не знав, чому Коркес того не робить. Комісар мовчав довго і думав. Вкінці промовив:

— Закличте пана Пшепюрку, нехай він там займеться. Я маю важніші справи, політичні...

Пан Пшепюрка, котрий мав сим разом віднайти маєток Коркеса і рятувати добру славу поліції, був знаним у місточку Шерлоком Голмсом. Ще перед світовою війною він скінчив два класи гімназії, по війні почав учитися в семінарії, але се для нього вже було затяжко і запізно, бо не міг погодити своїх кавалерських потреб і звичаїв з вимогами школи. Між ним і учителями постала велика незгода, і він мусив покинути школу. Просто з лавки шкільної він пішов боронити вітчизни і кілька місяців був навіть офіцером. Потім доказали йому, що не має ніякого права звати

себе офіцером, і він несподівано почув у собі, що зроду має талант на полі ці його агента. Свій талант виявив він найкраще пильним збиранням різних "пошляків", себто слідів політичних злочинів українців, і на тім полі поклав такі великі заслуги, що вже про свою будучину не мав чого лякатися.

Так сього заслуженого мужа пішов вартовий шукати. Не довго й трудився — Пшепюрка сам надійшов, мовби його хто покликав. Довідавшись, що сталося, він чимскорше побіг до склепу Коркеса. Заглянув у всі кутки, підняв з помосту якийсь ґудзик, сховав його скоренько, розпитав Коркеса, хто вчора був у нього, коли побрав тютюн із склепу і кілько, а потім з вартовим пішов просто до дому жида Козовера. Козовер мав одну хибу, що занадто вірив людям і, коли від них що купував, ніколи не питався, звідки се мають. Часом ся легковірність була підозріла і він мав деякі неприємності в суді. Зрештою, був то чоловік дуже побожний і обиватель зовсім лояльний, котрий про всякі народні свята мав навіть правдиву полотенну польську фану, а не паперову, як інші жиди.

У Козовера був селянин-рибак, приніс рибу на продаж. Саме при оглядані риби надійшов Пшепюрка з товаришем. Жидові зі страху впала риба з руки на поміст і там ще трі-поталася. Він занімів і затріпотався так само, як та риба на помості, а жінка і діти задеревіли.

— Пане Козовер, я мушу у вас зробити ревізію.

— За чим? — спитав жид без духу.

— Уже я знаю, за чим.

Селянин хотів вийти; Пшепюрка не дозволив, казав поліцаєві станути в дверях. Бистрим оком розглянувся по брудній кімнаті, витяг власноручно якусь скринку з-під лавки, заглянув усередину, не найшов

того, чого шукав, і покликав жида у сіни. Там оба довго розмовляли і шукали — і вкінці ревізори відійшли, не найшовши нічого.

Козовер вернувся до кімнати сам; був дуже сердитий.

— Вже мені справив шабас,— сказав входячи.

— Н-ну? — спитав рибак.

— Що, "ну"? — відповів жид гнівно.— Десять тисяч коштувала мене та візита зрана.

— Та за що?

— За що? За той дух, що в мені є. Жид є на то, щоби платив, і я плачу, чи є за що, чи нема.

Тим часом ревізори йшли вже дальше — просто до дому шевця Кароля Дітріха, потомка німецьких колоністів, але вже щирого поляка. Дітріха не було дома; він пішов у місто випити одну-дві чарки горівки на снідання. Тому ревізори могли в його мешканні шукати спокійно і справді найшли у столику два картони найкращого тютюну. Пшепюрка усміхнувся до поліцая, поліцай до Пшепюрки — і оба із збільшеною охотою вийшли з мешкання шукати за рештою тютюну у сінях та на горищі або в пивниці.

Саме в ту пору надійшов Дітріх. Побачивши гостей, він здивувався трохи, але зовсім не розсердився, бо з поліцією і судами мав діло не раз, і злякати його не було легко; сам£не раз доносив поліції на декого з власної охоти або чужої намови.

— А! Гості у мене! Так рано? Замовити черевики чи чоботи?

— Я вам сам ушию добрі чоботи,— промовив Пшепюрка гордо.

— Кажіть, де ви сховали тютюн?

— Там є у столику дві пачки "Ксанті". Хочете закурити? Прошу! Дуже гарний тютюн.

Сі слова виглядали на глум. Тому не диво, що Пшепюрка розсердився і свій гнів виповів словами:

— А то відколи такі полатайки курять "Ксанті"? На те Дітріх виповів свої почування ще остріше:

— А що ж ти собі, паничу, думаєш, що мене не стати на "Ксанті"? Що ж то я є? Чи староста, чи комісар поліції, чи, може, суддя або який директор гімназії, щоби я "сам пан тре" курив? Я є щвець — розумієш: швець! І можу закупити цілу трафіку!

— Уже й "закупив",— замітив Пшепюрка невдало.— Покажіть-но, де зложили?

Дітріх чув у місті про крадіж у Коркеса, а що не почував себе до гріха, тому тепер, на таке підозріння Пшепюрки, вибух страшним гнівом і кинувся на агента з кулаками. Але поміж ними станув сильний поліцай, і до бійки не прийшло. Скінчилося на кулаку.

— Шукай один з другим, бо вб'ю! — кричав швець.— Все мені одно: або ваша смерть, або моя! Така зневага! Шукай, чи найдеш! А потім підем до Коркеса, нехай скаже, чи я вчора не купив собі у нього дві пачки "Ксанті"?

По сих рішучих словах Дітріха Пшепюрка щось подумав і сказав до поліцая коротко:

— Ходім!

Ся постанова була дуже несподівана, тому не диво, що Дітріх набрав сміливості і кричав далі за Пшепюркою без належного поважання:

— Іди на зламану голову! А вступи до Коркеса, спитайся! Голодранець якийсь! Гадає, що я "уржеднік паньство-ви" [...].

Зазнавши такої неприємності у службі, Пшепюрка відпустив поліцая додому і пішов сам у місто. Шукав "пошля-ків" з годину, говорив ще раз до Коркеса і вкінці повідомив свого начальника, що найдені сліди наказують йому виїхати пополудні залізницею в містечко К. Там він сподівається найти злодія: може, навіть по дорозі стріне його.

Здогади Пшепюрки справдилися. На найближчій станції він виглянув у вікно і побачив, як якийсь вояк не вояк, бо не вся одежа на нім була вояцька, з двома скриньками всідав до вагона. Пшепюрка придивився йому добре, але з вагона не виходив, лише усів собі при вікні, вийняв тютюн, скрутив грубу папіроску і закурив. Шкода, що притім не було Дітріха; по димі з папіроски він був би пізнав, що і Пшепюрка курить не "сам пан тре", тільки делікатний фабричний тютюн.

На дальших станціях Пшепюрка лише визирав через вікно, чи чоловік з двома скриньками виходить, чи лишається дальше у вагоні. Тільки коли вже настала ніч, він перейшов до вагона, де були дві скриньки, усів собі і ждав, поки поїзд стане. В містечку К. чоловік зі скриньками висів; за ним скоренько вийшов Пшепюрка. В темній улиці, де не було людей, приступив до нього і спитався тихо:

— Знаєш, куди занести?

— Знаю...

Потім оба розійшлися...

В дві години пізніше в готелі "Варшавськім", котрий ще перед кількома роками називався "Віденським", а все належав до знаменитої родини Апфельбаумів, в окремій кімнаті, призначеній тільки для вибраних гостей, старий Апфельбаум приймав пана Пшепюрку прекрасною горів-кою, рибою по-жидівськи, шабасовими калачами і вином.

Пшепюрка був веселий, але вів розмову якусь занадто поважну.

— Ну, як же ж буде? Півтора мільйона то таки замало. Тютюн першої сорти, от-от подорожіє подвійно... А я й страху наївся, бо мені ґудзик відорвався при роботі, о! дивіться! Ніхто такого не носить.

І тут показав ґудзик, уже пришитий.

— Я доложу ще одну пачку,— відповів Апфельбаум.

— Мало. Адже я мушу і спільникові дати.

— Зі стемплів не буду мати жодного пожитку,— борониться жид.

— То віддайте мені,— сказав Пшепюрка.

Але Апфельбаум не хотів віддати. Торгувалися ще з півгодини. Жид докинув ще сто тисячів, і на тім стало.

По сій угоді, сховавши гроші, Пшепюрка почав жартувати і виповідати дуже фільозофічні гадки, н[а] пр[иклад], що найтяжче самого себе слідити, спіймати і віддати на кару. Сього жоден Шерлок Голмес не потрафить, а він прочитав майже всі його чудові історії. Апфельбаум не читав сих історій, але цілком згодився з Пшепюркою і сказав, усміхаючись, що се йому також ніколи не вдалося...

Попоївши і випивши добре, Пшепюрка казав себе збудити на ранок, перед відходом поїзда, а поки що пішов у кав'ярню забавитися.

Рано, вертаючи додому, він арештував у поїзді молодого українця, що їхав до іспиту зрілості. Підозріння було неабияке: противиборча агітація, приналежність до ватаги опришків-більшовиків і до тайної повітової ради, крім того, підпали дворів, разом взявши — одна велика зрада держави. Замість тютюну привів Пшепюрка сього студента на поліцію. Начальник був дуже радий.

1923